

Wyrok z dnia 20 stycznia 2005 r.

I UK 154/04

1. Ubezpieczony traci prawo do zasiłku chorobowego (świadczenia rehabilitacyjnego) w przypadku wystąpienia jednej z dwóch niezależnych przesłanek określonych w art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. Nr 60, poz. 636 ze zm.), a więc wykonywania pracy zarobkowej w okresie orzeczonej niezdolności do pracy lub wykorzystywania zwolnienia od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia.

2. Członek rady nadzorczej spółki akcyjnej, który pobiera wynagrodzenie z tego tytułu oraz wynagrodzenie z tytułu oddelegowania do stałego indywidualnego wykonywania czynności nadzorczych, świadczy pracę zarobkową w rozumieniu art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. Nr 60, poz. 636 ze zm.).

Przewodniczący SSN Józef Iwulski (sprawozdawca), Sędziowie SN: Andrzej Wasilewski, Andrzej Wróbel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 20 stycznia 2005 r. sprawy z wniosku Jerzego K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w Ł. o prawo do świadczenia rehabilitacyjnego i zasiłku chorobowego, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 17 marca 2004 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w Ł. decyzjami z dnia 27 czerwca 2001 r. i z dnia 12 lipca 2001 r. zobowiązał Jerzego K. do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia rehabilitacyjnego za okres od 29 maja 1999 r. do 15 stycznia 2000

r. w kwocie 115.559,20 zł oraz zasiłku chorobowego za okresy od 5 sierpnia do 27 grudnia 2000 r. i od 11 marca do 12 czerwca 2001 r. w łącznej kwocie 4.682,56 zł.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi wyrokiem z dnia 26 listopada 2002 r. [...] oddalił odwołanie ubezpieczonego. Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawca w okresie od 22 grudnia 1990 r. do 31 maja 1998 r. był zatrudniony w Ł. Centrali Materiałów Budowlanych „B.-H.” SA w Ł., której jest akcjonariuszem. Od 23 marca 1998 r. do 20 stycznia 1999 r. pobierał przez 270 dni zasiłek chorobowy. Organ rentowy decyzjami z dnia 23 lutego i 29 lipca 1999 r. przyznał ubezpieczonemu prawo do świadczenia rehabilitacyjnego w okresie od 21 stycznia 1999 r. do 15 stycznia 2000 r. Obie decyzje zawierały pouczenie, że świadczenie nie przysługuje pracownikowi, który wykonuje w czasie jego pobierania inną pracę zarobkową lub uciążliwe czynności mogące przedłużyć okres niezdolności do pracy albo wykorzystuje je w sposób niezgodny z celem udzielenia tego świadczenia i traci on wówczas prawo do świadczenia za miesiące, w których stwierdzono taką okoliczność, każdorazowo za okres 30 dni. W dniu 29 maja 1999 r. ubezpieczony, podczas zwyczajnego walnego zgromadzenia akcjonariuszy „B.-H.” SA, mocą uchwał [...], wybrany został członkiem rady nadzorczej Spółki. Zgodnie ze statutem Spółki, do podstawowych obowiązków rady nadzorczej należy badanie bilansu oraz rachunku zysków i strat, powoływanie i odwoływanie prezesa oraz pozostałych członków zarządu, badanie sprawozdania zarządu, zatwierdzanie wniosków zarządu dotyczących podziału zysków i pokrycia strat, składanie walnemu zgromadzeniu sprawozdania z działalności, wyrażanie zgody na nabycie i zbycie nieruchomości Spółki, wyrażanie zgody na tworzenie nowych podmiotów gospodarczych lub wejścia kapitałowego w nowe podmioty gospodarcze, ustalanie zasad wynagradzania zarządu, uchwalanie regulaminu organów Spółki, rozpatrywanie oraz opiniowanie wszystkich działań Spółki oraz ich korekt, rozpatrywanie i opiniowanie wszystkich spraw mających być przedmiotem walnego zgromadzenia akcjonariuszy. Pełnienie tych obowiązków wiązało się z otrzymywaniem z tego tytułu wynagrodzenia za całokształt prac na rzecz Spółki, płatnego miesięcznie w wysokości średniego miesięcznego wynagrodzenia w Spółce z poprzedniego kwartału. W dniu 11 czerwca 1999 r. rada nadzorcza Spółki, na podstawie art. 386 k.h. oddelegowała ubezpieczonego do sprawowania stałego, indywidualnego nadzoru, za co przysługiwało mu dodatkowo wynagrodzenie w wysokości średniomiesięcznego wynagrodzenia przypadającego na członka rady nadzorczej. Wynagrodzenie z obu tytułów ubezpieczony otrzymywał

przez cały okres, na jaki zostało mu przyznane świadczenie rehabilitacyjne, a czynny udział w posiedzeniach rady nadzorczej brał w tym czasie siedmiokrotnie. W okresie od 29 maja 1999 r. do 15 stycznia 2000 r. ubezpieczony otrzymał z tytułu świadczenia rehabilitacyjnego kwotę 115.559,20 zł. W dniu 1 czerwca 2000 r. został zatrudniony w Przedsiębiorstwie Kompletacji Dostaw JK-S. na podstawie umowy o pracę z wynagrodzeniem miesięcznym 25.000 zł i pracował tam do 10 marca 2001 r. Od 1 lipca 2000 r. do 27 grudnia 2000 r. ubezpieczony przebywał na zwolnieniu lekarskim i od 5 sierpnia 2000 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w Ł. wypłacał mu zasiłek chorobowy. Z uwagi na wysokość wynagrodzenia zgłoszonego do wyliczenia podstawy wymiaru zasiłku, ZUS wszczął postępowanie wyjaśniające, wypłacając zaliczkowo zasiłek w wysokości wynikającej z najniższego wynagrodzenia. Z tego tytułu wypłacono ubezpieczonemu zasiłek w łącznej kwocie 2.611,70 zł. W dniu 23 maja 2000 r. ubezpieczony został ponownie wybrany do rady nadzorczej „B.-H.” i delegowany do stałego indywidualnego wykonywania czynności nadzorczych. W okresie pobierania zasiłku chorobowego trzykrotnie brał udział w posiedzeniach rady nadzorczej, otrzymując wynagrodzenie z tego tytułu oraz z tytułu delegowania do indywidualnych czynności nadzorczych. W dniu 2 marca 2001 r. zgłoszona została kolejna niezdolność ubezpieczonego do pracy. Wobec ustania stosunku pracy z dniem 10 marca 2001 r., od dnia 11 marca 2001 r. wypłata zasiłku chorobowego została przekazana Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych. Za okres do 12 czerwca 2001 r. wypłacono mu zaliczkowo 1.601,74 zł, wstrzymując wypłatę za okresy objęte dalszymi zwolnieniami lekarskimi. W okresie pobierania zasiłku chorobowego ubezpieczony co najmniej cztery razy brał udział w posiedzeniach rady nadzorczej, otrzymując wynagrodzenie z tego tytułu oraz z tytułu delegowania do indywidualnych czynności nadzorczych. Ubezpieczony od 1997 r. leczy się na schorzenia kardiologiczne i w okresach zaostrzenia choroby niewskazane jest wykonywanie przez niego pracy związanej ze stresem i emocjami. W lipcu 2000 r. ubezpieczony zachorował na raka płuc. Od stycznia 2002 r. jest prezesem Ł. Centrali Materiałów Budowlanych „B.-H.” SA w Ł.

Sąd Okręgowy wywiódł, że zgodnie z art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 143 ze zm.), obowiązującej do 31 sierpnia 1999 r. oraz z art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macie-

rzyństwa (Dz.U. Nr 60, poz. 636 ze zm.), obowiązującej od 1 września 1999 r., ubezpieczony wykonujący w okresie niezdolności do pracy pracę zarobkową lub wykorzystujący zwolnienie od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia, traci prawo do zasiłku chorobowego za cały okres tego zwolnienia. W myśl art. 24 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. i art. 22 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r., zasada ta ma odpowiednie zastosowanie do świadczenia rehabilitacyjnego. Niesporne jest, że ubezpieczony w okresie pobierania świadczenia rehabilitacyjnego oraz zasiłku chorobowego był członkiem rady nadzorczej Ł. Centrali Materiałów Budowlanych „B.-H.” SA w Ł., brał udział w jej posiedzeniach oraz otrzymywał z tego tytułu wynagrodzenie, a ponadto otrzymywał dodatkowe wynagrodzenie z tytułu delegowania do stałego indywidualnego wykonywania czynności nadzorczych. Kwestią sporną w sprawie jest zakres pojęcia pracy zarobkowej, a w szczególności ocena, czy udział w posiedzeniach rady nadzorczej spółki akcyjnej i wykonywanie czynności w ramach stałego indywidualnego nadzoru, za które przysługują wynagrodzenia, mieści się w tym pojęciu. Obie ustawy o świadczeniach pieniężnych w razie choroby i macierzyństwa nie zawierają definicji pojęcia pracy zarobkowej. Sąd Okręgowy stwierdził, że według ugruntowanej linii orzecznictwa Sądu Najwyższego, pracą zarobkową w rozumieniu wskazanych przepisów jest każda praca podejmowana w okresie zwolnienia lekarskiego w celach zarobkowych. Przepisy te nie przewidują bowiem żadnych szczególnych przypadków zezwalających na wypłatę zasiłków chorobowych, mimo świadczenia pracy zarobkowej w okresie zwolnienia. Na zwolnieniach lekarskich ubezpieczonego umieszczono zalecenie, iż powinien leżeć. Nie zostało złożone żadne zaświadczenie lekarskie, że pomimo tego zastrzeżenia, ubezpieczony mógł wykonywać obowiązki członka rady nadzorczej oraz czynności w ramach stałego indywidualnego nadzoru. W ocenie Sądu Okręgowego, nie mają znaczenia zaświadczenia zezwalające na udział ubezpieczonego w posiedzeniach rady nadzorczej wystawione w 1997 r. i 1998 r., a więc przed spornym okresem, gdyż nie pochodzą od lekarzy wystawiających zwolnienia lekarskie. Ponadto, ze względu na schorzenia kardiologiczne ubezpieczonego, nie była wskazana żadna praca wiążąca się ze stresem. Czynności wykonywane w ramach posiedzeń rady nadzorczej trudno uznać za niestresujące, zwłaszcza, że dotyczyły ubezpieczonego bezpośrednio jako jednego z głównych udziałowców. Sąd Okręgowy uznał, że nie zostało wykazane, aby ubezpieczony brał wyłącznie bierny udział w posiedzeniach rady nadzorczej. Nie ma też znaczenia, że ubezpieczonego jako członka rady nadzorczej nie łączyła ze Spółką umowa o pracę

oraz że posiedzenia rady odbywały się raz lub dwa razy w miesiącu i trwały zwykle około 2 godzin. Sąd wywiódł, że przez pracę zarobkową rozumie się wszelką pracę o zarobkowym charakterze, wykonywaną na każdej podstawie prawnej albo bez takiej podstawy i bez względu na wymiar czasu tej pracy. Decydujące jest, że ubezpieczony z tytułu uczestnictwa w posiedzeniach i wykonywania czynności nadzorczych uzyskiwał dochody mające wpływ na zaspokojenie potrzeb materialnych. Zasiłek chorobowy i świadczenie rehabilitacyjne stanowią rekompensatę za utracone wynagrodzenie ze względu na orzeczoną niezdolność do pracy. Zgodnie z art. 84 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.) osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych jest obowiązana do jego zwrotu wraz z odsetkami. Za kwoty nienależnie pobranych świadczeń uważa się świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących wstrzymanie ich wypłaty, jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania. W ocenie Sądu Okręgowego, wnioskodawca pobrał nienależne świadczenie rehabilitacyjne i zasiłek chorobowy w spornych okresach i ma obowiązek zwrotu kwot pobranych z tych tytułów.

Wyrokiem z dnia 17 marca 2004 r. [...] Sąd Apelacyjny w Łodzi oddalił apelację ubezpieczonego. Sąd drugiej instancji stwierdził, że art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. i art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. przewidują dwie sytuacje, w których ubezpieczony traci prawo do świadczeń z ubezpieczenia społecznego (świadczenia rehabilitacyjnego i zasiłku chorobowego), tj. gdy w czasie niezdolności do pracy wykonuje pracę zarobkową lub gdy wykorzystuje zwolnienie od pracy w sposób niezgodny z celem zwolnienia. Za pracę zarobkową należy uznać wszelką pracę o charakterze zarobkowym, wykonywaną na każdej podstawie prawnej albo bez takiej podstawy oraz bez względu na jej wymiar. Ubezpieczony w czasie pobierania świadczenia rehabilitacyjnego i w czasie zwolnień lekarskich pełnił dwie funkcje, za które otrzymywał wynagrodzenie. Jako członek rady nadzorczej otrzymywał wynagrodzenie miesięczne, a nadto wynagrodzenie dodatkowe z tytułu stałego indywidualnego nadzoru. Wynagrodzenie członków rady nadzorczej nie było uzależnione od uczestnictwa w posiedzeniach, a zatem nie ma znaczenia, argument podnoszony przez ubezpieczonego, że uczestniczył w posiedzeniach biernie i sporadycznie oraz że trwały one około 1,5 godziny. W okresach pobierania świadczeń ubezpieczony pobierał drugie wynagrodzenie z racji sprawowania stałego indywi-

dualnego nadzoru nad zarządem Spółki. Fakt, że zakres czynności nadzorczych nie został regulaminowo określony, nie stanowi podstawy do przyjęcia, że ich nie wykonywał. Sąd Okręgowy ponadto uznał, że ubezpieczony wykorzystywał zwolnienia lekarskie niezgodnie z ich celem. Te ustalenia stanowią jedynie dodatkową argumentację do przyjęcia, że ubezpieczony utracił prawo do świadczeń. Sąd Okręgowy błędnie ustalił, że na zwolnieniach lekarskich jest zalecenie, że ubezpieczony powinien leżeć. Ze zwolnień tych bowiem wynika, że mógł chodzić. Ta okoliczność nie ma jednak znaczenia w sprawie, przy ocenie, że została spełniona pierwsza z przesłanek utraty prawa do świadczeń, tj. wykonywanie pracy zarobkowej w okresach pobierania świadczenia rehabilitacyjnego i zasiłku chorobowego. Sąd Apelacyjny nie uwzględnił wniosku ubezpieczonego o uzupełniające przesłuchanie świadka na okoliczność przebiegu posiedzeń rady nadzorczej.

Kasację od tego wyroku wniósł ubezpieczony, który zarzucił: 1) naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 18 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. i art. 17 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. polegające na: a) wadliwym uznaniu, że powołanie ubezpieczonego do rady nadzorczej, jego uczestniczenie w posiedzeniach organu i oddelegowanie do czynności stałego, indywidualnego nadzoru oraz pobierane z obu tytułów świadczeń pieniężnych stanowi „pracę zarobkową” w rozumieniu tych przepisów, podejmowaną „w celach zarobkowych”, podczas, gdy powołanie do rady nadzorczej i oddelegowanie do czynności indywidualnego nadzoru nie wiąże się z nawiązaniem stosunku pracy ani innego stosunku cywilnoprawnego, zbliżonego do stosunku pracy, a wypłacane kwoty nie są ekwiwalentem za te czynności; świadczenia te jedynie mogą (zatem nie muszą) być wypłacane, a jeśli już są płacone, to niezależnie od tego czy w rzeczywistości jakiegokolwiek czynności zostały przez członka rady wykonane; podstawą działania członka rady jest bowiem akt powołania, który tworzy jedynie pewien „stosunek organizacyjny”, nie powoduje zaś powstania żadnej zależności, czy podległości służbowej, które to cechy są immanentnym elementem pojęcia „pracy” w rozumieniu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych; wreszcie nie można uznać, że czynności członka rady nadzorczej są podejmowane „w celach zarobkowych”, albowiem wypłacane świadczenia są jedynie fakultatywne i nigdy z góry nie wiadomo, czy powierzenie funkcji spowoduje przyznanie tych gratyfikacji (uchwała zgromadzenia wspólników w tym przedmiocie jest następcza w stosunku do wyboru i może stanowić, że czynności będą wykonywane w ogóle bez wynagrodzenia); b) błędnym uznaniu, że

linia orzecznicza Sądu Najwyższego w zakresie definiowania „pracy zarobkowej” jest ugruntowana oraz jednolita i że nie uwzględnia złożoności zagadnienia, podczas gdy jest ona zróżnicowana w znacznym stopniu i w konsekwencji tego błędnym uznaniu poglądu, że o zarobkowym charakterze czynności ubezpieczonego przesądził sam fakt wypłacenia mu pieniędzy, podczas gdy czynności takie, jak uzyskiwanie innego dochodu, nie połączonego z wykonywaniem pracy zarobkowej, nie stanowią przesłanki do pozbawienia pracownika prawa do zasiłku chorobowego; c) błędnym uznaniu, że pracą zarobkową jest każda praca, nawet bez podstawy prawnej, podczas gdy świadczenie pracy bez podstawy prawnej nigdy nie będzie miało racji bytu; d) błędnym uznaniu, że ubezpieczony wykorzystywał zwolnienia lekarskie niezgodnie z ich celem; 2) naruszenie art. 84 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych przez jego zastosowanie, podczas gdy nie zostały spełnione jego przesłanki, bowiem ubezpieczony nie pobrał świadczeń nienależnych; 3) naruszenie przepisów postępowania, tj.: a) art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 316 i 328 § 2 k.p.c. przez wywiedzenie nieprawidłowych wniosków z podnoszonego przez ubezpieczonego argumentu, iż „wynagrodzenie członków rady nie było uzależnione od uczestnictwa w posiedzeniach rady” i połączenie tego argumentu z innym, że „czynności podejmowane przez ubezpieczonego nie wpływały na pogorszenie jego stanu zdrowia i przedłużenie niezdolności do pracy”; b) art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 316 k.p.c. przez niewywiedzenie prawidłowych wniosków z faktu, iż ubezpieczony, uzyskując świadczenia pieniężne, faktycznie nie wykonywał żadnych czynności stałego nadzoru i w konsekwencji błędne ustalenie, że wykonywał pracę zarobkową, podczas gdy samo uzyskiwanie dochodu nie przesądza o wykonywaniu pracy zarobkowej; c) art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 316 k.p.c. i art. 6 k.c. przez bezpodstawne przyjęcie, że ubezpieczony wykonywał czynności w ramach stałego, indywidualnego nadzoru; d) art. 233 § 1 k.p.c. przez niewywiedzenie należytych wniosków z faktu, iż ubezpieczony nie brał udziału we wszystkich posiedzeniach rady, a decyzje pozbawiają go prawa do zasiłku za cały okres zasiłkowy, w tym również za te miesiące, w których nie brał udziału w posiedzeniach lub posiedzenia w ogóle się nie odbywały; e) art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 316 k.p.c. przez dowolną ocenę dowodów i brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego, polegające na bezpodstawnym przyjęciu, że uczestnictwo w posiedzeniach rady było stresujące, podczas gdy nie wynika to z żadnego przeprowadzonego dowodu; f) art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 316 k.p.c. przez nadmierne, nieuzasadnione okolicznościami,

przykładanie wagi do zdania, iż „w przedsiębiorstwie źle się działo” i w efekcie błędne wnioski, iż udział w posiedzeniach rady był stresujący; g) art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 316 k.p.c. przez wywiedzenie nielogicznych wniosków z twierdzenia ubezpieczonego, iż uczestniczył w posiedzeniach rady, gdyż w spółce „źle się działo”; h) art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 316 k.p.c. przez dowolną ocenę dowodów z zaświadczeń lekarskich; i) art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 316 k.p.c. przez dowolną ocenę zebranego materiału dowodowego przejawiającą się w błędnym uznaniu, że zaświadczenia lekarskie nie mają znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy; j) art. 217 § 2 k.p.c. w związku z art. 224 § 1 i art. 391 k.p.c. przez niezasadne oddalenie wniosków dowodowych o dopuszczenie dowodu z uzupełniającego przesłuchania świadków na okoliczność wydania zaświadczeń lekarskich; k) art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 316 k.p.c. przez wybiórczą analizę dowodów.

Jako okoliczności uzasadniające rozpoznanie kasacji ubezpieczony wskazał, że występuje istotne zagadnienie prawne dotyczące wykładni wskazanych przepisów, która wywołuje rozbieżności w orzecznictwie. Ubezpieczony wskazał kilkanaście orzeczeń sądowych, w których - w jego ocenie - w różny sposób interpretowane było pojęcie „pracy zarobkowej” w rozumieniu art. 18 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. i art. 17 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. Sąd Najwyższy nigdy nie wypowiedział się w orzecznictwie o kwalifikacji czynności członka rady nadzorczej spółki handlowej jako takiej pracy zarobkowej. Ubezpieczony uważa, że sytuację najbardziej zbliżoną rozważał Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 17 marca 1994 r., III AUr 724/93, w którym zajmował się on charakterem prawnym diety radnego i w którym stwierdził, że udział radnego w posiedzeniach zarządu miasta nie jest „inną pracą zarobkową” w rozumieniu wskazanych przepisów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozstrzygnięcie Sądu drugiej instancji oparte jest na faktach niespornych, a w każdym razie ustalonych w sposób niebudzący wątpliwości, że ubezpieczony w okresie pobierania świadczeń był członkiem rady nadzorczej spółki akcyjnej, uczestniczył w jej posiedzeniach i z tego tytułu otrzymywał miesięczne wynagrodzenie oraz był oddelegowany do stałego wykonywania indywidualnych czynności nadzorczych i również z tego tytułu pobierał wynagrodzenie. Sąd Apelacyjny zakwalifikował te czynności jako „pracę zarobkową” w rozumieniu art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 17 grud-

nia 1974 r. i art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. i to bez względu na to, czy były one niezgodne z celem zwolnień lekarskich. Sąd drugiej instancji w kwestii wykorzystywania zwolnienia lekarskiego niezgodnie z jego celem wypowiedział się ubocznie i wyraźnie stwierdził, że okoliczność ta nie ma znaczenia, przy ocenie, że została spełniona pierwsza z przesłanek utraty prawa do świadczeń, tj. wykonywanie pracy zarobkowej w okresach pobierania świadczenia rehabilitacyjnego i zasiłku chorobowego. Jeżeli ta ocena jest trafna, to wiele zarzutów kasacji, w tym wszystkie dotyczące naruszenia prawa procesowego, nie mają znaczenia. W szczególności nie ma znaczenia ustalenie, czy ubezpieczony uczestniczył w posiedzeniach rady nadzorczej we wszystkich miesiącach, za które został pozbawiony świadczeń, gdyż niewątpliwie we wszystkich tych miesiącach pobierał wynagrodzenia z obu wskazanych tytułów.

Trafnie w kasacji wskazuje się, że pojęcie „pracy zarobkowej” w rozumieniu art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. i art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. nie było jednolicie interpretowane w orzecznictwie oraz że nigdy jego przedmiotem nie było wprost kwalifikowanie takich czynności, o jakie chodzi w rozpoznawanej sprawie. W pierwszej kolejności należy rozważyć, czy przepisy te zawierają taką samą normę prawną, bo w ich brzmieniu występują pewne różnice. Zgodnie z art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r., pracownik wykonujący w czasie zwolnienia lekarskiego od pracy inną pracę zarobkową lub uciążliwe czynności mogące przedłużyć okres niezdolności do pracy albo wykorzystujący zwolnienie od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia - tracił prawo do zasiłku chorobowego za cały okres zwolnienia. Natomiast, według art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r., ubezpieczony wykonujący w okresie orzeczonej niezdolności do pracy pracę zarobkową lub wykorzystujący zwolnienie od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia traci prawo do zasiłku chorobowego za cały okres tego zwolnienia. Pomijając różnice terminologiczne (pracownik- ubezpieczony, zwolnienie lekarskie - orzeczonej niezdolności do pracy) należy zwrócić uwagę na pominięcie w art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. słowa „innej” w zwrocie dotyczącym pracy zarobkowej, które występowało w art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. Słowo to sugerowało, że nie powoduje utraty prawa do świadczenia wykonywanie „tej samej” pracy zarobkowej. Było to przedmiotem wielu kontrowersji i powodowało rozbieżności w orzecznictwie. W rozpatrywanej sprawie kwestia ta nie ma większego znaczenia, gdyż niewątpliwie ubezpieczony nie wykonywał „tej samej” pracy. Druga

istotna różnica w brzmieniu przepisów to pominięcie w art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. zwrotu dotyczącego wykonywania „uciążliwych czynności mogących przedłużyć okres niezdolności do pracy”. Należy uznać, że ta zmiana nie ma większego znaczenia, gdyż takie czynności zawsze mieściły się w pojęciu „wykorzystywania zwolnienia od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia”. Można więc powiedzieć, że w brzmieniu omawianych przepisów nie ma większych różnic merytorycznych, gdyż wskazują one na dwie przesłanki utraty prawa do świadczenia, tj. wykonywanie „pracy zarobkowej” (w art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. - „innej pracy zarobkowej”) oraz „wykorzystywanie zwolnienia z pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia” (w art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r., także „wykonywanie uciążliwych czynności mogących przedłużyć okres niezdolności do pracy”). Podstawowy problem, który należy przesądzić dotyczy kwestii, czy obie przesłanki utraty prawa do świadczenia mają charakter odrębny, niezależny (tak przyjął Sąd drugiej instancji), czy też należy je stosować wspólnie, łącznie. W tym zakresie w orzecznictwie występowały istotne rozbieżności. W szczególności w uchwale z dnia 20 stycznia 1995 r., II UZP 38/94 (OSNAPiUS 1995 nr 11, poz. 135) Sąd Najwyższy przyjął, że wykonywanie w czasie zwolnienia lekarskiego od pracy, zatrudnienia w jednym z dotychczasowych zakładów pracy, przy jednoczesnym pobieraniu zasiłku chorobowego w drugim zakładzie, w którym pracownik był równocześnie zatrudniony przed powstaniem prawa do zasiłku chorobowego, jest wykonywaniem innej pracy zarobkowej w rozumieniu art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r., jeżeli praca ta stanowi czynności uciążliwe, mogące przedłużyć okres niezdolności do pracy albo jest niezgodne z celem tego zwolnienia. Sąd Najwyższy uznał więc, że utratę prawa do świadczenia powoduje tylko wykonywanie takiej „innej pracy zarobkowej”, która równocześnie jest uciążliwa lub niezgodna z celem zwolnienia (por. też wyrok z dnia 6 lutego 1998 r., II UKN 501/97, OSNAPiUS 1999 nr 3, poz. 97; wyrok z dnia 15 grudnia 1997 r., II UKN 414/97, OSNAPiUS 1999 nr 8, poz. 283-notka; wyrok z dnia 21 maja 1997 r., II UKN 123/97, OSNAPiUS 1998 nr 6, poz. 194-notka; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 11 stycznia 1995 r., III AUr 511/94, OSA 1995 nr 2, poz. 13). Podkreślić jednak należy, że uchwała ta dotyczyła szczególnej sytuacji, gdy ubezpieczony był równocześnie zatrudniony na podstawie dwóch stosunków pracy, a wykładnia została w części wyprowadzona ze sformułowania o wykonywaniu „innej” pracy zarobkowej. Wykładnię wskazaną w tej uchwale należy jednak uznać za nieutralną, gdyż zarówno wcześniej, jak i później, Sąd

Najwyższy wyrażał odmienne poglądy. W szczególności w wyroku z dnia 31 maja 1985 r., II URN 75/85 (OSNCP 1986 nr 3, poz. 32) Sąd Najwyższy stwierdził, że w rozumieniu art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. każda praca zarobkowa wykonywana w okresie zwolnienia lekarskiego powoduje utratę prawa do zasiłku chorobowego, chociażby wykonywanie pracy było zalecane i przyczyniło się do poprawy stanu zdrowia. Takie samo stanowisko (z wyraźnym niepodzieleniem wykładni zawartej w uchwale z dnia 20 stycznia 1995 r., II UZP 38/94) zajął też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 12 sierpnia 1998 r., II UKN 172/98 (OSNAPiUS 1999 nr 16, poz. 522; patrz także wyrok z dnia 21 października 1998 r., II, UKN 267/98, OSNAPiUS 1999 nr 22, poz. 731-notka), stwierdzając, że wykonywanie innej pracy zarobkowej w okresie zwolnienia od pracy jest wystarczającą przesłanką utraty prawa do zasiłku chorobowego za cały okres zwolnienia. W uzasadnieniu tego wyroku Sąd Najwyższy wskazał, że ustawodawca wprowadzając w art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. zakaz podejmowania przez pracownika w okresie pobierania zasiłku chorobowego „innej pracy zarobkowej” przyjął trafne założenie, że już samo wykonywanie takiej pracy sprzeciwia się celom, dla którego zasiłek został przyznany. W odniesieniu do pozostałych przesłanek założył natomiast, że stwierdzenie ich istnienia względnie nieistnienia może wymagać wiedzy medycznej, która pozwoli na ustalenie, czy pracownik w okresie zwolnienia wykonuje czynności uciążliwe mogące przedłużyć okres zwolnienia lub wykorzystuje zwolnienie niezgodnie z jego celem. Jedynie w tej ostatniej grupie przypadków powodujących utratę prawa do zasiłku chorobowego zasadne jest odwołanie się do wiedzy medycznej, bowiem tego rodzaju czynności lub zachowania są przede wszystkim sprzeczne z celem zwolnienia lub mogą przedłużyć jego okres (por. też wyrok z dnia 19 lipca 2001 r., II UKN 494/00, OSNP 2003 nr 9, poz. 234 oraz wyrok z dnia 6 października 2000 r., II UKN 16/00, OSNAPiUS 2002 nr 9, poz. 222). Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę podziela pogląd, że przesłanki powodujące utratę prawa do świadczenia mają charakter niezależny, odrębny. Wystarczy więc, że w czasie orzeczonej niezdolności do pracy ubezpieczony wykonuje (inną) „pracę zarobkową” i nie jest niezbędnym, aby była ona niezgodna z celem zwolnienia lekarskiego. Wynika to z jednoznacznej treści przepisu, który wyraźnie wskazuje na te dwie przesłanki i nie łączy ich w żaden sposób. Gdyby przesłanki te musiały być spełnione wspólnie, to przepis stanowiłby o „wykonywaniu pracy zarobkowej, która jest niezgodna z celem zwolnienia”. Trafna jest więc wykładnia zaprezentowana przez Sąd drugiej instancji, że wy-

starczającą podstawą pozbawienia ubezpieczonego prawa do świadczeń było stwierdzenie, że wykonywał on „pracę zarobkową” w czasie zwolnienia lekarskiego.

Przechodząc do interpretacji pojęcia „pracy zarobkowej” należy stwierdzić, że nie mamy w tym przypadku do czynienia z odwołaniem się do wykonywania pracy na podstawie stosunku pracy lub innego stosunku zatrudnienia w szerokim tego słowa znaczeniu. Nie chodzi więc w szczególności o wykonywanie pracy podporządkowanej, czy zależności służbowej, co jest charakterystyczne dla stosunku pracy. Jest to więc „praca” w potocznym tego słowa znaczeniu, w tym także wykonywanie różnych czynności na podstawie różnych stosunków prawnych o charakterze cywilnoprawnym, a także prowadzenie własnej działalności gospodarczej, samozatrudnienie (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 16 maja 1996 r., III AUr 388/96, Prawo Pracy 1997 nr 2, s. 43; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 20 stycznia 1999 r., III AUa 945/98, OSA 1999 nr 11-12, poz. 58; wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 2000 r., II UKN 513/99, OSNAPIUS 2001 nr 20, poz. 627; z dnia 19 lipca 2001 r., II UKN 494/00, OSNP 2003 nr 9, poz. 234). Praca powinna być świadczona osobiście, choć nie musi to być praca fizyczna (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 1999 r., II UKN 236/99, OSNAPIUS 2001 nr, poz. 237; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 23 maja 1997 r., III AUa 155/97, Prawo Pracy 1997 nr 7, s. 45). O zakwalifikowaniu wykonywania określonych czynności jako „pracy” decyduje charakter stosunku prawnego, na podstawie którego są wykonywane i rodzaj tych czynności. W pewnych przypadkach wykonywanie niektórych ubocznych czynności związanych z prowadzoną działalnością może nie być kwalifikowane jako wykonywanie pracy. Na przykład wykonywanie „formalnoprawnych czynności do jakich jest zobowiązany ubezpieczony jako pracodawca” (wyrok z dnia 7 października 2003 r., II UK 76/03, OSNP 2004 nr 14, poz. 247), czy „podpisanie w trakcie zwolnienia lekarskiego dokumentów finansowych” (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2002 r., II UKN 710/00, OSNP 2003 nr 20, poz. 498 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 24 lutego 1999 r., III AUa 1292/98, Orzecznictwo SA w Warszawie 1999 nr 3, poz. 14). Jednakże jest już traktowane jako „praca” nie tylko wykonywanie konkretnych robót objętych danym rzemiosłem, lecz z reguły także wszelkie zajęcia związane z prowadzeniem zakładu, jak nadzór nad zatrudnionymi w nim pracownikami, obsługa klientów, przyjmowanie i wydawanie materiałów (wyrok z dnia 6 grudnia 1978 r., II URN 130/78, OSNCP 1979 nr 7-8, poz. 157), a także udział adwokata-członka zespołu adwokackiego w rozprawach (wyrok z

dnia 23 października 1986 r., II URN 134/86, PiZS 1987 nr 4, s. 59), czy udzielanie przez radcę prawnego porad i wyrażanie opinii prawnych (wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 24 kwietnia 1996 r., III AUr 42/96, Prawo Pracy 1997 nr 8, s. 42). Teza o możliwości wykonywania „pracy zarobkowej” bez istnienia stosunku prawnego, na podstawie którego jest ona świadczona, jest rzeczywiście wątpliwa, bo trudno w ogóle sobie wyobrazić taką sytuację. Nie ma to jednak większego znaczenia, gdyż w rozpoznawanej sprawie ubezpieczony niewątpliwie wykonywał czynności na podstawie łączącego go ze spółką stosunku o charakterze organizacyjnym (cywilnoprawnym).

Jeżeli chodzi o „zarobkowy” charakter pracy to przede wszystkim należy zauważyć, że przepisy bynajmniej nie wymagają, aby praca była podjęta „w celu zarobkowym”. Jest to zresztą kwestia mało istotna w przypadku, gdy wykonywanie określonych czynności przynosi rzeczywisty dochód (zarobek). W tym przypadku problem, czy praca została podjęta „w celu” uzyskania tego dochodu traci na znaczeniu jako dotyczący motywów zachowania. Nie ma też znaczenia kwestia, że określone czynności mogą być wykonywane odpłatnie lub nieodpłatnie. Ważne jest, jak były wykonywane w rzeczywistości. Zgodnie z art. 382 § 1 Kodeksu spółek handlowych, rada nadzorcza sprawuje stały nadzór nad działalnością spółki we wszystkich dziedzinach jej działalności. Do szczególnych obowiązków rady nadzorczej należy ocena sprawozdań, w zakresie ich zgodności z księgami i dokumentami, jak i ze stanem faktycznym, oraz wniosków zarządu dotyczących podziału zysku albo pokrycia straty, a także składanie walnemu zgromadzeniu corocznego pisemnego sprawozdania z wyników tej oceny (art. 382 § 3 k.s.h.). W celu wykonania swoich obowiązków rada nadzorcza może badać wszystkie dokumenty spółki, żądać od zarządu i pracowników sprawozdań i wyjaśnień oraz dokonywać rewizji stanu majątku spółki (art. 382 § 4 k.s.h.). Do kompetencji rady nadzorczej należy również zawieszanie, z ważnych powodów, w czynnościach poszczególnych lub wszystkich członków zarządu oraz delegowanie członków rady nadzorczej, na okres nie dłuższy niż trzy miesiące, do czasowego wykonywania czynności członków zarządu, którzy zostali odwołani, złożyli rezygnację albo z innych przyczyn nie mogą sprawować swoich czynności. W przypadku niemożności sprawowania czynności przez członka zarządu rada nadzorcza powinna niezwłocznie podjąć odpowiednie działania w celu dokonania zmiany w składzie zarządu (art. 383 § 1 i 2 k.s.h.). Rada nadzorcza wykonuje swoje obowiązki kolegialnie, może jednak delegować swoich członków do samodzielnego pełnienia

określonych czynności nadzorczych (art. 390 § 1 k.s.h.). Wynika z tego, że członkowie rady nadzorczej spółki akcyjnej wykonują swoje czynności osobiście na podstawie stosunku prawnego o charakterze cywilnoprawnym (organizacyjnym). Są to czynności nadzorcze (jak wskazuje sama nazwa organu). Z istoty, ich wykonywanie może więc być aktywne lub bierne. „Bierny” udział w posiedzeniach rady nadzorczej jest też wykonywaniem czynności członka rady nadzorczej. Członkom rady nadzorczej może zostać przyznane wynagrodzenie. Wynagrodzenie określa statut lub uchwała walnego zgromadzenia (art. 392 § 1 k.s.h.). Jest to jednak wynagrodzenie za wykonywanie czynności, a nie zwrot kosztów związanych z udziałem w pracach rady, gdyż taki zwrot przysługuje odrębnie (art. 392 § 3 k.s.h.). Czynności członków rady nadzorczej są więc wykonywane za wynagrodzeniem, które jeżeli zostanie przyznane jest ich „zarobkiem”. Rada nadzorcza ma prawo delegować jednego spośród wybranych przez siebie członków rady nadzorczej do stałego indywidualnego wykonywania czynności nadzorczych. Członkowie rady nadzorczej, delegowani do stałego indywidualnego wykonywania nadzoru, otrzymują osobne wynagrodzenie, którego wysokość ustala walne zgromadzenie (art. 390 § 2 i 3 k.s.h.). Stałe, indywidualne wykonywanie czynności nadzorczych jest również świadczone osobiście i przyznanie z tego tytułu wynagrodzenia jest obligatoryjne. Również w tym przypadku aktywność (bierność) w wykonywaniu tych czynności nadzorczych nie ma znaczenia dla oceny, że są one wykonywane za wynagrodzeniem. Członek rady nadzorczej, któremu przyznano wynagrodzenie z tego tytułu, które co ważniejsze pobierał, a zwłaszcza członek rady nadzorczej delegowany do stałego indywidualnego wykonywania czynności nadzorczych, pobierający z tego tytułu wynagrodzenie, świadczy więc „pracę zarobkową” w rozumieniu art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. i art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r.

Ubezpieczony wskazuje na wykładnię przedstawioną w wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 17 marca 1994 r., III AUr 724/93 (OSA 1994 nr 6, poz. 49), twierdząc, że dotyczy ona sytuacji faktycznej najbardziej zbliżonej do wykonywana czynności członka rady nadzorczej spółki handlowej. Według tego wyroku, udział radnego w posiedzeniach zarządu miasta nie jest „inną pracą zarobkową” w rozumieniu art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. Diety, jakie otrzymuje radny z tytułu uczestnictwa w tych posiedzeniach, nie są wynagrodzeniem za pracę, a jedynie ekwiwalentem lub rekompensatą za stracony czas i poniesione wydatki. Jak łatwo zauważyć pogląd ubezpieczonego nie jest trafny, przede wszystkim ze

względu na odmiennosc sytuacji prawnej i faktycznej występujacej w obu przypadkach. Radny wykonuje określone czynności na podstawie stosunku publicznoprawnego i trudno to określić „wykonywaniem pracy”, nawet w potocznym tego słowa znaczeniu. Decydujące dla uznania, że nie może to być kwalifikowane jako „praca zarobkowa” jest to, że nie otrzymuje on z tego tytułu wynagrodzenia (zarobku), lecz diety, czyli świadczenie o charakterze publicznoprawnym, rekompensujące ewentualnie utracone korzyści lub poniesione koszty.

Z tych względów kasacja podlegała oddaleniu na podstawie art. 393¹² k.p.c.

=====